

Ewelina SZLACHTA
ORCID: 0000-0002-9697-8358

Katolicki Uniwersytet Lubelski Jana Pawła II

Miłość wychowawcza jako czynnik zmniejszający doznawanie traumy przez dziecko cudzoziemskie

Abstract: Educational love as a factor reducing the experience of trauma by a migrant child

Polish schools are more and more accepting of children of refugees and migrants, for whom changing their place of residence and education is a serious change in their lives. Such serious changes as the experience of war and a long journey contribute to the formation of trauma. Organization of the teaching and educational process and assistance in acclimatization in the Polish educational space is a huge challenge for teachers. Cooperation with parents from other cultural backgrounds, who often also experience trauma, generates further difficult tasks. The aim of the article is to outline the issue of educational love as a factor in reducing the experience of trauma by a foreign/migrant child. The article will begin with an analysis of the definition of love. The relationship between the value of love and the values of dignity and truth will be discussed. Then the issue of educational love will be presented. Finally, indicators of educational love will be discussed, along with an example of their implementation by teachers in the school space. The article ends with a list of literature.

Keywords: love, educational love, refugee, foreign/migrant child

Słowa kluczowe: miłość, miłość wychowawcza, uchodźca, dziecko cudzoziemskie

Wprowadzenie

W polskiej przestrzeni szkolnej, w tworzonym przez wszystkie podmioty edukacji środowisku edukacyjnym, coraz częściej spotykamy się z grupami uczniów zróżnicowanych kulturowo. Przyjmujemy do szkoły dzieci uchodźców i imigrantów, starając się stwarzać im warunki dla odnalezienia się w naszej rzeczywistości. Wojna w Ukrainie bardzo silnie dotknęła dzieci ukraińskie, które, zmuszone do ucieczki, przybyły do Polski i w wielu przypadkach podjęły naukę w naszych placówkach edukacyjnych. Gwałtowność zmiany miejsca za-

mieszkania, a tym samym środowiska szkolnego, jest wyzwaniem dla dzieci, ich rodziców, a także pracowników placówek przyjmujących nowych wychowanków. Organizacja takiej edukacji jest bardzo trudna. Nieznajomość języka lub niewystarczające jego opanowanie staje się jedną z barier, której konsekwencją mogą stać się konflikty i nieporozumienia w klasie szkolnej oraz poza nią. Wyzwaniem stają się nie tylko różnice kulturowe i komunikacyjne, ale także sytuacja psychiczna i ogromne emocje, jakie przeżywają młodzi uchodźcy oraz ich rodzice, z którymi nauczyciele współpracują lub próbują współpracować. Należy też zwrócić uwagę, że dzieci przybywają z innego systemu edukacyjnego, który, pomimo pewnych podobieństw różni się od polskiego. Nauczyciele stanęli wobec ogromnego wyzwania, jak skutecznie prowadzić działania dydaktyczno-wychowawcze w sytuacji pojawienia się w klasie dziecka cudzoziemskiego z traumą wojenną. To szkoła i klasa szkolna stają się miejscem, gdzie dziecko uchodźcze może rozpocząć proces integracji. Odpowiednie rozwiązania metodyczne i organizacyjne mogą stać się czynnikiem zmniejszającym poczucie traumy i, co więcej, mogą stać się pierwszym krokiem w kierunku integracji. Wartością, którą powinien kierować się każdy pedagog, jest miłość, która w warunkach szkolnych przybiera postać miłości wychowawczej. To miłość wychowawcza, nabudowana na takich wartościach, jak godność, dobro, prawda, jest odpowiedzią na pytanie, jak organizować środowisko szkolne w sytuacji wielokulturowej klasy szkolnej. Część główna artykułu została podzielona na trzy części. Na wstępie zostaną zaprezentowane wybrane definicje miłości oraz związki tej wartości z prawdą i dobrem. Następnie zostanie scharakteryzowane pojęcie miłości wychowawczej. Artykuł zakończy egzemplifikacja idei miłości wychowawczej w szkole.

Definicyjne ujęcie miłości

Miłość jest często określana jako jedna z najważniejszych wartości w życiu człowieka, mająca ogromne znaczenie w jego rozwoju. M. Grabowski podkreśla: „Kształt miłości w ludzkim życiu znaczy je fundamentalnie, stanowi o nim zasadniczo. Nic nie jest tak znaczące i doniosłe w ludzkim życiu jak miłość lub jej brak” (Grabowski, 1998, s. 10). Miłość stanowi tę wartość, która przenika całe życie człowieka, przyjmując w procesie jego rozwoju różne oblicza. Jej głębia określa dojrzałość osobową człowieka. Jan Paweł II podkreśla wagę miłości w poznaniu człowieka: „Kluczową i bezwzględnie podstawową rzeczywistością dla próby zrozumienia człowieka jest miłość. Jest ona tak mocno wkomponowana w jego antropologię, że niemożliwą rzeczą jest zrozumieć człowieka bez miłości” (Miąso, 2004, s. 19). Pojęcie miłości wychowawczej wywodzi się z definicji samej miłości, która ma wielowymiarową naturę i jest ujmowana z róż-

nych perspektyw. Poniżej zostaną zarysowane wybrane definicje miłości, ukazujące różnorodność podkreślanych jej aspektów.

W *Słowniku współczesnego języka polskiego* miłość określona została jako „głębokie uczucie do drugiej osoby, połączone zwykle z silnym pragnieniem stałego obcowania z nią i chęcią obdarzania jej szczęściem, któremu (głównie w relacji kobieta—mężczyzna) towarzyszy pociąg fizyczny do osoby będącej obiektem tego uczucia; silne przywiązanie do kogoś i gotowość do bezinteresownego oddania się, służenia komuś” (Dunaj (red.), 2001, s. 522). Autor wskazuje, że miłość jest związana z procesami uczuciowymi i może przybrać postać miłości erotycznej, z jednej strony, oraz romantycznej, bezinteresownej — z drugiej. W tej perspektywie miłość jest definiowana także przez ofiarność i gotowość do powierzenia siebie drugiej osobie.

Według *Słownika psychologicznego* miłość to: „Bardzo silne, z reguły trwałe powiązanie emocjonalno-poznawcze człowieka z obiektem miłości, wyrażające się potrzebą kontaktu z nim, zajmowaniem przez obiekt centralnego miejsca w życiu jednostki, gotowością do rezygnacji z wielu spraw na rzecz obiektu miłości” (Szewczuk (red.). 1985, s. 156). Psychologiczne ujęcia fenomenu miłości zorientowane są wokół emocji, relacji między osobami i wskazują, że jest ona jedną z najważniejszych potrzeb człowieka. Z kolei ujęcia są zorientowane wokół jej społecznego — integralnego — aspektu, w którym występuje pojęcie miłości społecznej. T. Piątek zauważył, że „czynny charakter miłości społecznej to przede wszystkim dawanie innym m.in. swojej radości, swojego zainteresowania, zrozumienia, swojej wiedzy, humoru i swojego smutku, wzbogacając w ten sposób drugiego człowieka, zwiększając jego poczucie sensu istnienia, wzbogacając zarazem poczucie własnego istnienia, a tym samym poczucie wzajemnego sensu istnienia” (Piątek, 2009, s. 246). Autor podkreśla, że miłość jest wartością, która ubogaca obie strony relacji interpersonalnej.

W *Encyklopedii aksjologii pedagogicznej* miłość definiowana jest jako „akt sferny pożądawczo-wolitywnej, polegający na afirmacji osoby oraz chceniu dla niej dobra; podstawowy akt woli nakierowany na dobro jako cel i motyw ludzkiego działania; w znaczeniu szerszym oznacza podstawowy przejaw dążenia każdego bytu od właściwego mu (lub poznanego dobra); zawarta w bytach moc pozwalająca im jednoczyć się z doskonalszym je (bytowo) dobrem; w rozumieniu potocznym odnosi się do międzypersonalnej więzi o podłożu uczuciowym” (Gudaniec, 2016, s. 592). Istotnym elementem, na który zwraca uwagę autor, jest dobro drugiego, które stanowi cel działań osoby urzeczywistniającej wartość miłości w swoim życiu.

Na płaszczyźnie pedagogicznej J. Gajda określa miłość jako uczucie oraz postawę, sytuując ją w perspektywie personalistycznej: „Miłość jest uczuciem wszechogarniającym i jednocześnie postawą wobec życia. Tak rozumiana miłość oznacza postawę aktywną — głównie akt dawania. W dawaniu siebie człowiek

bogaty wewnętrznie utwierdza się w swoich możliwościach, w swojej żywotności i przydatności. Przynosi mu to zadowolenie i sprawia prawdziwą radość, bo obdarowuje podmiot miłości tym, co jest w nim najlepsze — swoim rozumieniem, mądrością, doświadczeniem życiowym, a także tym, co aktualnie przeżywa” (Gajda, 2004, s. 305).

C. S. Bartnik także upatruje w miłości proces zwracania się ku dobru odczytanemu w drugiej osobie, które domaga się realizacji: „miłość jest całościowym zwróceniem się istoty rozumnej, wolnej i twórczej ku drugiej osobie lub społeczności [...] dla ich dobra [...], a ostatecznie w celu spełnienia naszej osoby w innych, a innych w nas” (Bartnik, 2003, s. 579).

Przedstawiciele personalistycznego ujęcia miłości podkreślają, że człowiek jako osoba spełnia się właśnie w miłości, która go doskonali, przez otwarcie się na innych. G. Marcel podkreśla: „Najwyższym przejawem bytowania człowieka i szczytem jego osobowej doskonałości jest akt darowania siebie drugiemu w miłości, akt całkowicie bezinteresownej afirmacji drugiej osoby, w którym człowiek spełnia się jako osobowy, znajdując sensowność swego życia i działania” (za: Gudaniec, 2016, s. 595).

Miłość i godność

Należy zadać sobie pytanie, gdzie zatem szukać fundamentu dla miłości wychowawczej. Na czym ona się opiera? Odpowiedzią na to pytanie jest godność w ujęciu pedagogiki personalistycznej. To godność nasza, godność nauczyciela jako pierwszego podmiotu edukacji oraz godność ucznia cudzoziemskiego stanowi oparcie dla miłości wychowawczej w sytuacji pojawienia się nowego wychowanka w klasie, doznającego traumy. K. Chałas podkreśla: „W pedagogicznych ujęciach miłości podkreśla się jej odniesienie do godności osobowej, która jako wartość dana i zadana, trwała, nienaruszalna, niezbywalna jest gwarantem dojrzałej, trwałej miłości. [...] To w miłości i poprzez nią człowiek osiąga pełnię człowieczeństwa, dopełnia swą wielkość i godność, rozwija godność osobowościową” (Chałas, Łobacz, 2016, s. 246). Afirmacja godności osobowej jest warunkiem prawdziwej miłości, w której urzeczywistnia się norma personalistyczna — człowiek zawsze jest celem, nigdy środkiem — osoba jest takim bytem, że właściwym odniesieniem do niej jest miłość. Miłość i godność są powiązane i właśnie w relacji tych dwóch wartości następuje wzrost osoby w człowieczeństwie. Jan Paweł II pisze: „[...] miłość jest najpełniejszą realizacją możliwości, które tkwią w człowieku. Potencjalność właściwa osobie najpełniej aktualizuje się przez miłość, w której osoba znajduje największą pełnię swojego bytowania, obiektywnego istnienia” (Wojtyła 1986, s. 77). To przez miłość realizuje się wielkość i godność człowieka.

Miłość i prawda

Prawda stanowi kolejną wartość, z którą związana jest miłość. Jest ona niezbywalnym warunkiem realizacji procesu poznania siebie i innych ludzi oraz odkrycia i przeanalizowania czynników, które warunkują działanie człowieka w różnych sytuacjach — postępowania nauczyciela oraz postępowania ucznia dotkniętego traumą wojenną. Od prawdy, którą odczytamy w sobie, w uczniu, a także w jego rodzicach, uzależnione jest podejmowanie odpowiednich decyzji w przestrzeni edukacyjnej, umiejętnej organizacji procesu kształcenia w perspektywie integralnego rozwoju osoby wychowanka, a w konsekwencji — także wzrastania w człowieczeństwie. Miłość potrzebuje poznania prawdy o drugiej osobie — tego kim jest, skąd pochodzi, czym charakteryzuje się jego kultura, co jest dla niego ważne, jak to, czego doświadczył, na niego oddziałuje. To są pytania, które powinien zadawać sobie nauczyciel. Ponadto należy pamiętać, że miłość wychowawcza budowana jest na prawdzie dotyczącej nas samych — na prawdzie, którą z odwagą odczytujemy w sobie.

Pojęcie miłości wychowawczej

Kategoria miłości wychowawczej wywodzi się z samego pojęcia miłości i podobnie jak ona bezpośrednio łączy się z wartościami godności i prawdy, które ze względu na swoją specyfikę znajdują się u jej podłoża. J. Wilk podkreśla jej znaczenie w perspektywie postawy otwartości oraz uważności nauczyciela, urzeczywistniających się w umiejętności zauważenia dobra w drugiej osobie, co jest także wyrazem afirmacji jej godności oraz odczytania prawdy o niej — prawdy o osobie wychowanka, który, doznając traumy, potrzebuje szczególnego podejścia do organizacji procesu wychowawczo-dydaktycznego. Autor pisze, że miłość wychowawcza „to pragnienie dobra dla wszystkich, [...] forma przeżywanego i okazywanego zaufania, [...] swoistego optymizmu względem wychowanka” (Wilk, 1998, s. 139, 140–141). Postawa nauczyciela stanowi kluczowy element w sytuacji pojawienia się w klasie dziecka cudzoziemskiego doznającego traumy, gdzie zaufanie oraz swoisty optymizm w kwestii potencjalności i zdiagnozowanych umiejętności podopiecznego powinny wyznaczać cele i wynikające z nich zadania w organizacji procesu wychowawczo-dydaktycznego. Postawa nauczyciela staje się także wzorem do naśladowania dla pozostałych podmiotów edukacji — innych uczniów oraz ich rodziców. K. Chałas określa tę postawę mianem bycia „świadkiem miłości” (Chałas, Łobacz, 2020, s. 272), gdzie miłość staje się sposobem patrzenia na innych ludzi oraz rzeczywistość. W konsekwencji wychowawca daje świadectwo miłości swoim życiem — postawą wobec siebie, wobec innych oraz wobec rzeczywistości — w życzliwości, otwartości, akceptacji i stałej gotowości do pomocy.

Święty Tomasz z Akwinu ujął istotę miłości w słowach: „Kochać to chcieć dla kogoś dobra” (Św. Tomasz z Akwinu, 1969, 2-2, kw. 26, art. 6). Pragnienie dobra dla wychowanka jest jednym z podstawowych założeń pracy wychowawczej w każdej instytucji oświatowej. Działania na rzecz dobra ucznia wyrażają się przez troskę o niego, a przede wszystkim o jego prawidłowy rozwój, przez przygotowanie do realizacji takich wartości, które pozwolą mu dążyć do pełni człowieczeństwa w procesie integralnego rozwoju osoby.

Miłość wychowawcza jest określana jako „wartość pedagogiczna, która przyjmuje postać moralnej zasady postępowania wychowawcy wobec wychowanka; przejawia się w afirmacji osoby wychowanka i animacji go do urzeczywistniania właściwych wartości, okazywaniu przyjaźni, solidarności z nim, serdeczności, dobroci, trosce o integralny rozwój i pełnię człowieczeństwa, a także we wzajemnym zaufaniu i budowaniu przyjaznej atmosfery wychowawczej” (Szymańska, 2016a, s. 599). Tak rozumiana miłość wychowawcza jest zasadą, która kieruje postępowaniem nauczyciela w organizowaniu środowiska szkolnego, wyznaczając i podkreślając wagę nadrzędnego celu edukacji, którym jest integralny rozwój wychowanka, kierujący go ku pełni człowieczeństwa.

M. Nowak podkreśla: „Miłość jest tym, co każe wychowawcy wziąć sobie do serca osobistą pomyślność dziecka. Miłość wymaga, aby wszelkie sprawy życiowe dziecka były we właściwy sposób zabezpieczone” (2000, s. 479). Miłość w perspektywie działań wychowawczych jest wartością zobowiązującą nauczyciela, nakłaniającą do konieczności spojrzenia na indywidualnego ucznia w perspektywie holistycznej. Jako byt cielesno-duchowy, który przy pomocy nauczyciela może się rozwijać na różnych płaszczyznach i którego nie można pozostawić samemu sobie.

Miłość wychowawcza pełni określone funkcje w integralnym rozwoju osoby ucznia. Są to funkcje: dynamizująca, integrująca, rozpoznawcza, wartościująca, prognostyczna, służebna, uczestnicząca, kreatywna (Szymańska, 2016a).

Funkcja dynamizująca odnosi się do prowadzenia działań pedagogicznych o odpowiednim dla wychowanka nasileniu, które mają na celu rozwój jego osobowości przy wykorzystaniu różnych mechanizmów o pozytywnym charakterze w procesie integracji i dezintegracji osobowości (Dąbrowski, 1975, s. 71–132). W perspektywie dynamizowania postawy osoby K. Wojtyła określa miłość jako jeden z elementów determinujących możliwość osiągnięcia szczęścia, który określa „wewnątrzosobowym profilem szczęśliwości” (2000, s. 218). W konsekwencji działania nauczyciela wpisujące się w realizację miłości wychowawczej motywują wychowanka do podejmowania trudu wzrastania w godności osobowościowej.

Funkcja integrująca sprowadza się do opracowania odpowiednich wymagań oraz zadań w indywidualnej strategii edukacyjnej, które ze względu na swój charakter pozwolą uczniowi na osiągnięcie stanu harmonii wewnętrznej — poczucia równowagi i spokoju w środowisku szkolnym (Kunowski, 2000, s. 184–

–185). Ponadto sprzyja integracji w relacjach intraspołecznych — z samym sobą, gdzie nie mają miejsca działania autodestrukcyjne — oraz interspołecznych — w relacjach z innymi oraz ze światem.

Funkcja rozpoznawcza miłości wychowawczej jest związana z umiejętną diagnozą możliwości rozwojowych ucznia (Wysocka, 2003, s. 240–267). Profesjonalne i wyczerpujące określenie mocnych i słabszych stron ucznia pozwoli dobrać metody, formy i środki pracy.

Kolejna funkcja — wartościująca — odnosi się do podejmowania ciągłych działań edukacyjnych mających na celu kształtowanie umiejętności wartościowania u wychowanka, dzięki której będzie w stanie dokonać stosunkowo obiektywnej oceny różnych postaw (Kunowski, 2000, s. 250).

Funkcja prognostyczna miłości wychowawczej wyraża się w umiejętności nauczyciela do ukazania — na podstawie diagnozy — możliwości rozwijania potencjalności ucznia, jego zdolności oraz wskazania kierunków działań długoterminowych. Ponadto istotne staje się kształtowanie umiejętności radzenia sobie z niepowodzeniami i trudnościami, które mogą pojawić się w tym procesie (Szymańska, 2016a, s. 602).

Funkcja służebna odnosi się do wartości dobra — dostrzeganiu go w innych oraz inspirowaniu ucznia do podejmowania działań na rzecz dobra drugiej osoby. Funkcja uczestnicząca odnosi się do asystencji pedagogicznej, która jest wsparciem ucznia bez wyręczania go w obowiązkach (Szymańska, 2016a, s. 602).

Funkcja kreatywna sprowadza się do konieczności stwarzania możliwości twórczego rozwoju wychowanka (Szymańska, 2016a, s. 603).

Tak określana miłość wychowawcza wpisuje się w istotę osoby — jak podkreśla K. Chałas — w istotę tego, kim jest człowiek, w miłość o charakterze osobowym, miłość drugiej osoby oraz przede wszystkim w istotę powołania nauczycielskiego (Chałas, Łobacz, 2020). J. W. Dawid ujął istotę powołania zawodu nauczyciela w kategoriach miłości do dusz, pisząc: „Jest to miłość, bo człowiek wychodzi poza siebie, troszczy się, bezinteresownie czyni coś dla drugiego; jest to miłość dusz, bo przedmiotem jej jest wewnętrzna duchowa treść człowieka, jego dobro moralne, jego oświecenie i udoskonalenie jako istoty duchowej” (2002, s. 40). Miłość jest tą wartością, która, urzeczywistniana w toku prowadzenia działań realizujących proces wychowawczo-dydaktyczny, nadaje im kierunek, wyznacza cele oraz charakter postępowania. Niejako wzywa wychowawcę do okazywania uczniom przyjaźni, troski, serdeczności w najdrobniejszych nawet interakcjach. To właśnie miłość — urzeczywistnianie jej w przestrzeni szkolnej — kształtuje obraz i treść środowiska wychowawczego. Ponadto staje się wartością, która wraz z godnością, dobrem i prawdą będzie warunkowała dobór odpowiednich metod, form i środków pracy z uczniem — efektywnych w perspektywie jego indywidualnej sytuacji.

Tabela 1. Przykłady egzemplifikacji w praktyce idei miłości wychowawczej przez nauczyciela

Wskaźnik miłości wychowawczej	Zadania nauczyciela
<p>— wysoki poziom odpowiedzialności wychowawcy w podejmowanej działalności pedagogicznej (edukacyjnej) w pracy z wychowankiem</p>	<p>— odpowiedzialność za siebie — a więc za własny rozwój — oraz odpowiedzialność za wychowanka — za jego rozwój; odpowiedzialność nauczyciela przed... — uczniami i rodzicami za podejmowane działania;</p> <p>— w sytuacji pojawienia się w klasie dziecka cudzoziemskiego doświadczającego traumę, jesteśmy odpowiedzialni za przygotowanie się do podjęcia pracy; przygotowania klasy, do której będzie uczęszczał (nawet przez krótki czas) nowy uczeń;</p> <p>— poszukiwanie informacji o działalności systemu oświaty kraju pochodzenia dziecka;</p> <p>— nauczyciel staje się zobowiązany do aktywnego poszukiwania informacji o nowym uczniu — o jego możliwościach i dotychczasowych dokonaniach; jak sytuacje stresowe związane z migracją/ ucieczką z kraju pochodzenia wpłynęły na jego możliwości uczenia się, czy potrzebuje w tej sferze pomocy, np. ma gorsze wyniki w nauce, nie może się skupić, ma gorszą pamięć;</p> <p>— koncentracja na potrzebach dzieci oraz nieuleganie niepowodzeniom</p>
<p>— postrzeganie wychowanka i siebie jako osoby mającej określone przymioty: godność, rozumność — mądrość, wolność, odpowiedzialność, zdolność do miłości i transcendencji</p>	<p>— afirmacja osoby wychowanka przez naukę poprawnej wymowy jego imienia i nazwiska</p> <p>— akceptacja tego kim jest, jego pochodzenia, kultury</p> <p>— aktywne słuchanie ucznia w celu poznania go — unikanie przepytывania ucznia (zadawania wielu pytań naraz) lub wywoływania go bez uprzedzenia do opowiadania o sobie albo kraju pochodzenia. Jeżeli chcemy zaangażować ucznia w dzielenie się informacjami, należy stworzyć ku temu okazję w postaci np. specjalnych dni, w których każdy uczeń w klasie będzie uczestniczył lub przez metodę projektów edukacyjnych</p> <p>— kompetentne rozpoznanie możliwości rozwojowych wychowanka, jego wewnętrznego bogactwa wyrażających się we wszystkich przymiotach</p> <p>— unikanie przypisywania dzieciom etykietek, które mogłyby stać się przyczyną powstawania krzywdzących przeżwiwków</p> <p>— włączanie do działań realizujących program kształcenia, treści związanych z kulturową przynależnością ucznia cudzoziemskiego</p> <p>— włączenie treści związanych z krajem pochodzenia uczniów cudzoziemskich w przestrzeń szkolną — np. gazetki, wystawy, koda zainteresowań</p>

<p>— budowanie serdecznej, życzliwej, rodzinnej atmosfery wychowawczej sprzyjającej kształtowaniu się wzajemnych relacji wychowawczych opartych na zaufaniu, kształtujących relacje na płaszczyźnie uczeń–uczeń</p>	<p>— odnoszenie się z szacunkiem do uczniów i tworzenie przyjaznej, serdecznej atmosfery podczas zajęć wychowawczych, dydaktycznych, opiekuńczych</p> <p>— prezentowanie oraz kształtowanie postawy otwartości na osobę o innej kulturze, innym wyglądzie, posługującą się innym językiem (językiem ojczystym, którym nie jest język polski, a język polski może być nawet trzecim językiem ucznia)</p> <p>— prezentowanie postawy łągodności wychowawczej, przejawiającej się w zharmonizowanych, pełnych umiaru relacjach wychowawca–wychowanek, braku wybuchowych reakcji oraz w wychowawczym klimacie przyjaźni i ciepła. Ma na celu dobro i rozwój osobowy drugiego człowieka. Związana jest ściśle z wyrozumiałością i umiejętnością przebaczenia. Zawiera w sobie element racjonalnego namysłu, pozwalający na opanowanie gniewu w sytuacji przewinienia oraz podjęcie najwłaściwszego postępowania wobec wychowanka</p> <p>— unikanie głośnych dźwięków podczas zajęć dydaktyczno-wychowawczych oraz zmiana lub wyłączenie dźwięku dzwonka oznaczającego przerwę</p> <p>— organizacja klasowych rytuałów związanych z poznaniem i dzieleniem się elementami swoich kultur</p> <p>— organizacja pomocy koleżeńskiej</p> <p>— umożliwienie dzieciom korzystania podczas zajęć z translatorów</p> <p>— brak dysonansu pomiędzy zachowaniami deklarowanymi przez nauczyciela a realizowanymi, co pomoże budować jego autorytet</p> <p>— respektowanie zasad interakcji pochodzących z innego kręgu kulturowego</p>
---	--

<p>— troska o integralny rozwój wychowanka</p> <p>— wysoki stopień troski wychowawcy o wychowanka</p>	<p>— rozpoznanie czynników zewnętrznych i wewnętrznych determinujących integralny rozwój</p> <p>— holistyczne podejście do rozwoju — troska i odpowiedzialność za rozwój wszystkich sfer rozwoju ucznia: fizycznej, psychicznej, moralno-społecznej, kulturowej i światopoglądowej/religijnej (duchowej) przez diagnozę oraz planowanie podejmowanych działań</p> <p>— podstawowa wiedza o systemie edukacyjnym, z którego dzieci korzystały wcześniej, podstawach programowych (punkty zbieżne i rozbieżne dla danego etapu edukacyjnego), systemie oceniania i innych aspektach funkcjonowania szkół ucznia cudzoziemskiego</p> <p>— zdobycie informacji o tym, czy uczniowie korzystają równocześnie z systemu edukacji zdalnej swojego kraju pochodzenia, aby mieć świadomość ich obciążeń</p> <p>— możliwość wykorzystywania tłumacza na zajęciach oraz troska o możliwość nauki języka polskiego jako obcego</p> <p>— próba kontaktu z nauczycielami lub dyrekcją szkoły ucznia z kraju jego pochodzenia</p> <p>— przychodzenie podopiecznym z pomocą, towarzyszenie im w rozwiązywaniu różnorodnych problemów</p> <p>— w sytuacji przeżywania silnego lęku lub stresu, wysokiej wrażliwości na określone bodźce ciągła współpraca z psychologiem szkolnym, terapeutą</p>
<p>— stawianie wysokich wymagań w zakresie nauczanych przedmiotów oraz zasad społeczno-moralnych przy jednoczesnym dawaniu świadectwa własną osobą i wykazywaniu przy tym troski, dobroci i sprawiedliwości</p>	<p>— istotne staje się nieobniżanie poziomu nauczania</p> <p>— stworzenie (w miarę możliwości placówki i podmiotów z nią współpracujących) możliwości rozwijania uzdolnień i zainteresowań wychowanka</p> <p>— stawianie takich wymagań i zadań, których integrujący charakter sprzyja scalaniu struktur osobowości uczniów, ale także integruje go ze światem zewnętrznym</p> <p>— brak faworyzowania uczniów</p> <p>— angażowanie uczniów w realizację różnych projektów edukacyjnych, związanych z ich zainteresowaniami, które pozwalają na realizację programu kształcenia jednocześnie na integrację</p>
<p>— wysoki poziom asystencji wychowawcy w podejmowanych zadaniach rozwojowych</p>	<p>— przyjacielska postawa wobec wychowanka — słuchanie z uwagą, przyjemną mimiką twarzy, postawą otwartą</p> <p>— postawa świadomości występowania i zrozumienia dla zachowań wynikających z przeżywanej traumy, np. gwałtownych zmian nastroju, nadpobudliwości, apatii, braku chęci do zabawy, alienacji, niskiej samooceny, przy jednoczesnej współpracy z psychologiem szkolnym</p> <p>— przygotowanie materiałów w języku ojczystym dziecka oraz materiałów dwujęzycznych w celu pomocy w nauce języka polskiego</p>

<p>— wysoki poziom optymizmu pedagogicznego wychowawcy, który wynika z wiary, nadziei i miłości wobec osiągnięcia i realizacji celów edukacyjnych</p>	<p>— zaprojektowanie indywidualnej strategii edukacyjnej dla ucznia, która nie obniża wymagań dla ucznia cudzoziemskiego</p> <p>— posługiwanie się pozytywnym językiem w sytuacjach trudnych wychowawczo — bez podnoszenia głosu lub szybkich ruchów</p> <p>— umiejętność wskazania pozytywnych elementów prac uczniów lub ich podejścia do realizacji zadań w celu motywowania do dalszych działań</p> <p>— nieskupianie się na niepowodzeniach — kształtowanie umiejętności radzenia sobie</p> <p>— z niepowodzeniami i postrzegania ich jako etapu w procesie rozwoju</p> <p>— nieuleganie sceptycyzmowi — antycypowanie pozytywnych wydarzeń</p>
<p>— konieczność przestrzegania zasad równości, karności i posłuszeństwa wobec przyjętego regulaminu</p>	<p>— organizacja cyklu lekcji wychowawczych, służących wypracowaniu wspólnych norm postępowania w klasie — uczniowie czynnie uczestniczą w projektowaniu regulaminu</p> <p>— sporządzenie kontraktu regulującego wypracowane wspólnie normy postępowania w klasie i podpisanie go</p> <p>— egzekwowanie od wychowanków przyjętych norm i zasad społeczno-moralnych — nauczyciel nie robi wyjątków, wszystkim traktuje jednakowo;</p>
<p>efektywna współpraca wszystkich podmiotów wychowania (szkoła, wychowanek, rodzina)</p>	<p>— stałe konsultacje z psychologiem szkolnym, dyrektorem i rodzicami dziecka</p> <p>— stała współpraca z asystentem międzykulturowym</p> <p>— ułatwienie dostępu rodzicom ucznia do programów kształcenia i materiałów edukacyjnych przez zorganizowanie tłumaczeń</p> <p>— obustronna komunikacja w celu zrozumienia funkcjonowania systemu szkolnictwa w Polsce oraz w kraju pochodzenia ucznia</p>

M. F. Szymańska określiła następujące wskaźniki miłości wychowawczej:

- wysoki poziom odpowiedzialności [...] wychowawcy w podejmowanej działalności pedagogicznej (edukacyjnej) w pracy z wychowankiem za siebie (własny rozwój osobowy i zawodowy) oraz wychowanka (rozwój integralny), tzn. rozwój sfery fizycznej, psychicznej, społecznej, kulturowej, duchowej (światopoglądowej);
- wysoki poziom optymizmu pedagogicznego wychowawcy, wynikający z postawy wiary, nadziei i miłości, wobec osiągnięcia i realizacji celów edukacyjnych [...];
- wysoki stopień troski wychowawcy o wychowanka [...];
- wysoki poziom asystencji wychowawcy w podejmowanych zadaniach rozwojowych [...];
- wysoki poziom budowania przez wychowawcę życzliwej, rodzinnej atmosfery wychowawczej, budzącej wzajemne zaufanie, szczerość i otwartość [...];
- wysoki poziom współpracy wychowawcy z innymi podmiotami edukacyjnymi (Szymańska, 2016a, s. 600–601);
- konieczność przestrzegania zasad równości, karności i posłuszeństwa wobec regulaminu regulującego się na trójmianie wartości: rozumu, wiary i miłości;
- efektywna współpraca wszystkich podmiotów wykonawczych (szkoła, wychowanek, rodzina) (Szymańska 2016b, s. 85).

K. Chałas, analizując istotę miłości oraz miłości wychowawczej w perspektywie przymiotów osoby, uzupełniła jej charakterystykę o następujące czynniki:

- postrzeganie wychowanka i siebie jako osoby posiadającej określone przymioty: godność, rozumność — mądrość, wolność, odpowiedzialność, zdolność do miłości i transcendencji [...];
- wykazywanie troski o integralny rozwój wychowanków;
- stawianie wysokich wymagań w zakresie nauczanych przedmiotów oraz zasad społeczno-moralnych przy jednoczesnym dawaniu świadectwa własną osobą i wykazywaniu przy tym troski, dobroci i sprawiedliwości;
- towarzyszenie wychowankom w różnych sytuacjach i formach aktywności, których są inicjatorami, będące wyrazem miłości wobec nich [...];
- budowanie autentycznego autorytetu wychowawcy starającego się być wzorem godnym naśladowania (Chałas, Łobacz, 2020, s. 255).

Powyższe elementy wyznaczają obszary, w których nauczyciel, chcąc realizować ideę miłości wychowawczej w swojej pracy zawodowej z uczniem cudzoziemskim doznającym traumy, stoi przed określonymi zadaniami.

Egzemplifikacja idei miłości wychowawczej

Miłość wychowawcza ma ogromne znaczenie w procesie wychowawczo-dydaktycznym w ogóle oraz jako czynnik zmniejszający traumę dziecka cudzoziemskiego. Nauczyciel, który staje przed zadaniem zorganizowania pracy w klasie szkolnej, musi podjąć trudne wyzwanie, które będzie wymagać od niego dużego nakładu pracy na różnych płaszczyznach. W tabeli 1 znajdują się przykłady opisujące zadania dla nauczyciela, które urzeczywistniają ideę miłości wy-

chowawczej w perspektywie pracy z dzieckiem cudzoziemskim doznającym traumy.

Podsumowanie

Miłość wychowawcza stawia wyzwania wszystkim podmiotom szkoły w sytuacji pojawienia się w klasie dziecka cudzoziemskiego z doświadczeniem traumy wojennej. Domaga się realizacji we wszystkich płaszczyznach funkcjonowania ucznia w szkole. Stanowi ona postawę, kierującą postępowaniem wychowawców wobec wychowanków. W perspektywie wspomagania wychowanka w jego integralnym rozwoju, będącym nadrzędnym celem edukacji, miłość wychowawcza pełni funkcje: dynamizującą, integrującą, rozpoznawczą, wartościującą, prognostyczną, uaktywniającą, służebną oraz kreatywną. W konsekwencji podstawowe zadania stojące przed nauczycielem są zorientowane wokół: utrzymania wysokiego poziomu odpowiedzialności zarówno za siebie, jak i za wychowanka w perspektywie odpowiedzialności za... oraz odpowiedzialności przed...; wysokiego poziomu optymizmu pedagogicznego; wysokiego poziomu troski o integralny rozwój ucznia; wysokiego poziomu asystowania wychowankowi w podejmowanych przez niego działaniach o charakterze rozwojowym; stałej pracy nad budowaniem życzliwej i bezpiecznej atmosfery w klasie i szkole; profesjonalnej współpracy z pozostałymi podmiotami edukacji. Miłość wychowawcza nabudowana na poszanowaniu godności ucznia: osobowej, osobistej i osobowościowej oraz prawdzie i dobru, które w nim odczytujemy, powinna zabarwiać każde podejmowane przez nauczyciela działanie.

Bibliografia

- Bartnik, C. S. (2003). *Dogmatyka katolicka*. T. 2. Lublin: Wyd. KUL.
- Chałas, K., Łobacz, M. (2020). *Przymioty osoby ludzkiej: Edukacja aksjologiczna i wychowanie ku wartościom: Osoba: Elementy teorii i praktyki*. Lublin: Wyd. KUL.
- Dawid, J. W. (2002). *O duszy nauczycielstwa*. Lublin: Wyd. KUL.
- Dąbrowski, K. (1972). *Osobowość i jej kształtowanie poprzez dezyntegrację pozytywną*. Warszawa: Polskie Tow. Higieny Psychiczej.
- Dunaj, B. (red.) (2001). *Słownik współczesnego języka polskiego*. Warszawa: Wilga.
- Gajda, J. (2004). *Miłość*. W: T. Pilch (red.), *Encyklopedia pedagogiczna XXI wieku*. T. 3. Warszawa: Żak.
- Grabowski, M. (1998). *Wstęp*. W: M. Grabowski (red.), *O miłości: Antologia*. Toruń: Wyd. Naukowe UMK, 5–12.
- Gudaniec, A. (2016). *Miłość*. W: K. Chałas, A. Maj (red.), *Encyklopedia aksjologii pedagogicznej*. Lublin: Polwen, 592–599.
- Kunowski, S. (2000). *Podstawy współczesnej pedagogiki*. Warszawa: Wyd. Salezjańskie.

- Miąso, J. (2004). *Antropologia: Wychowanie: Miłość*. Rzeszów: Wyd. URz.
- Nowak, M. (2000). *Podstawy pedagogiki otwartej*. Lublin: R W KUL.
- Piątek, T. (2009). *Miłość społeczna — wybrane aspekty pomocy społecznej*. W: W. Furmanek (red.). *Wartości w pedagogice: Miłość jako wartość we współczesnej pedagogice*, Rzeszów: Wyd. URz–Instytut Badań Edukacyjnych, 244–256.
- Szewczuk, W. (red.) (1985). *Słownik psychologiczny*. Warszawa: Wiedza Powszechna.
- Szymańska, M. F. (2016a). *Miłość wychowawcza*. W: K. Chałas, A. Maj (red.), *Encyklopedia aksjologii pedagogicznej*. Lublin: Polwen, 599–604.
- Szymańska, M. F. (2016b). *Miłość wychowawcza i jej egzemplifikacja w myślach wybranych pedagogów w ciągu wieków*. W: K. Kmiecik-Jusięga, B. Stańkowski (red.), *Salezjańska ars educandi*. Kraków: Ignatianum–WAM.
- Św. Tomasz z Akwinu (1969). *Suma teologiczna* Przeł. R. Kostecki. Londyn: Veritas.
- Wilk, J. (1998). *Miłość wychowawcza tajemnicą skuteczności*. W: J. Wilk (red.), *Współczesny wychowawca w stylu księdza Bosko*. Lublin: Poligrafia Salezjańska, 123–143.
- Wojtyła, K. (1986). *Miłość i odpowiedzialność*. Lublin: TN KUL.
- Wojtyła, K. (2000). *Osoba i czyn oraz inne studia antropologiczne*. Lublin: TN KUL.
- Wysocka, E. (2013). *Diagnostyka pedagogiczna: Nowe obszary i rozwiązania*. Kraków: Impuls.